

Medborgarkunskap

Slutrapport delprojekt

Medborgarkunskap

inom NTG-asyl&integration

2006-2007

*"Om vi har olika värderingar - vad skulle det vara?"
(Yosef, 17 år)*

Arbetsgruppen för projekt Medborgarkunskap:

Birgitta Lindquist, rektor och projektledare
Ulrika Lundquist, lärare och genuspedagog
Måns Wikstad, lärare
Süleyman Anter, skolledare
Kerstin Blom-Nordström, lärare

Innehållsförteckning

1. Inledning	5
2. Bakgrund till projektet	5
3. Begreppsdiskussion	6
4. Syfte och mål	6
5. Metod	6
6. Beskrivning av arbetet med projektet	7
6.1 Lärarintervjuer våren 2006 och hösten 2006	
6.2 Elevintervjuer hösten 2006	
6.3 Kompetensutveckling för skolpersonal	
6.4 Studiebesök i Paris i maj 2007	
6.5 Utarbetande av program mål för IVIK	
6.6 Utarbetande av idémateriäl för lärare	
6.7 Utarbetande av underlag för utvecklingssamtal med elever	
6.8 Arbetsgruppens deltagande i kurser och konferenser	
7. Spridning och påverkan	9
8. Avvikelser från ursprungsplanen	10
9. Resultat – detta kommer att implementeras i ”ordinarie” verksamhet	11
10. Fortsatta utvecklingsområden	11
11. Slutord	12
12. Referensmaterial	13

Bilagor:

1. Sammanställning av lärarintervjuer	15
2. Anteckningar från elevintervjuer	19
3. Anteckningar från studiebesök i Paris	23
4. Förslag till program mål för IVIK	27
5. Underlag för utvecklingssamtal med elever med utländsk bakgrund	29
6. Broschyr om medborgarkunskapsprojektet på svenska	31
7. Broschyr om projektet på engelska	33
8. ”Affisch” med citat från lärare och elever	35
9. Idémateriäl för lärare	37

Handläggare
Birgitta Lindquist

Datum
2007-12-18

Slutrapport delprojekt Medborgarkunskap inom NTG-asyl & integration

1. Inledning

Elever med utländsk bakgrund behöver lång tid på sig för att i det svenska skolsystemet kunna göra sig rättvisa på lika villkor som sina svenska kamrater. De klarar inte studierna i gymnasieskolan så bra som de borde kunna göra med rätt insatser. Detta har konstaterats i flera rapporter från bland annat Skolverket. Den senaste är *Förslag till mål och riktlinjer för nyanlända elever* (Dnr 2006:2145). Att förbättra dessa elevers resultat är syftet med olika satsningar, till exempel Mångfaldssatsningen, där Uppsala är en av de kommuner som deltar med bidrag från Myndigheten för skolutveckling.

Medborgarkunskapsprojektet kan också bidra till bättre studieresultat bland annat genom att skolpersonalen görs medveten om hur ett interkulturellt förhållningssätt i undervisningen gynnar invandrarelevernas inläring och genom att eleverna får en på olika sätt bättre anpassad undervisning. Idématerialet som arbetsgruppen har utarbetat ger exempel på hur eleverna får utforska hur skolan och samhället fungerar och vilken värdegrund skolan och samhället omfattar. På så sätt blir eleverna medvetna om hur de aktivt kan delta i och påverka det demokratiska samhällsbygget.

2. Bakgrund till projektet

Under våren 2006 fick Gymnasiestaben inom Uppsala Vård och Bildning i uppdrag av Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad att genomföra ett medborgarkunskapsprojekt. En projektansökan var redan skriven och inskickad till NTG-asyl. Projektet skulle vara en fortsättning på ett tidigare projekt inom IVIK (Individuellt program för nyanlända invandrare och flyktingar) – ”Knäcka koden”, ett delprojekt inom REKOMP som bekostades av medel från EQUAL-programmet. ”Knäcka koden” tog upp ämnen som lagar och regler, hur skolan fungerar och sjukvård. Tanken var nu, att en kurs i medborgarkunskap skulle arbetas fram.

En arbetsgrupp bestående av Birgitta Lindquist (projektledare), Måns Wikstad (lärare inom nationella program) och Kerstin Blom Nordström (lärare inom IVIK och nationella program) utsågs. Senare under våren 2006 tillkom Ulrika Lundquist (lärare inom nationella program) och Süleyman Anter (skolledare) i arbetsgruppen. Ulrika Lundquist fick annat arbete under sommaren 2007, vilket gjorde att hon var tvungen att lämna projektet.

Styrgruppen har bestått av Marie-Louise Latorre, uppdragsstrateg på Kontoret för barn, ungdom och arbetsmarknad, Ove Bergvall, gymnasiechef och Birgitta Lindquist. Samordnare för ekonomin har Katarina Löthberg varit.

Knäcka koden-projektet handlade om kontakter med olika institutioner i samhället (lagar, hälsa mm). Arbetsgruppen för Medborgarkunskap ville betona läroplanens värdegrund såsom mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet och integration. Projektet skulle dessutom omfatta elever både inom IVIK och inom de nationella programmen. Eftersom vi sett att elever med utländsk bakgrund, när de kommer in på ett nationellt program, fortfarande har svårt att tolka vår ofta otydliga pedagogik, ansåg vi att projektet måste omfatta även dessa elever.

3. Begreppsdiskussion

Arbetsgruppen lade under hösten 2006 ner arbete på att finna vägar för hur den europeiska dimensionen skulle kunna lyftas fram. Några svårigheter kunde här iakttas, nämligen att de invandrarelever som vi intervjuade först och främst uppfattade att de har flyttat till Sverige och inte till Europa. "Europeiska" värden blir därmed mer av en abstraktion. Ett annat problem var att definiera vilka värden som är specifikt europeiska och inte universella. Att beteckna universella värden som europeiska stärker inte integrationen enligt arbetsgruppens mening.

Vi menar att medborgarkunskap är en ömsesidig ständigt pågående integrationsprocess, där människor med svensk respektive utländsk bakgrund möts, lär av varandra och utvecklas tillsammans. Medborgarkunskapen ska hjälpa ALLA elever att få de kunskaper och färdigheter som behövs för att kunna och vilja delta aktivt i skolarbetet och i samhällslivet.

En utgångspunkt för arbetsgruppen har varit *De elva grundprinciperna för integration* som antogs av ministerrådet i november 2004. Den första grundprincipen slår fast att integration "är en dynamisk dubbelriktad process med ömsesidigt tillmötesgående mellan alla invandrare och invånare i medlemsstaterna". I grundprincip nummer 7 betonas också ömsesidigheten: "Ofta förekommande samspel mellan invandrare och medlemsstaternas medborgare är en grundläggande mekanism för integration." Och i grundprincip nr 5 betonas att "utbildningsinsatser har avgörande betydelse för att göra invandrarna beredda att bli mer framgångsrika och aktiva deltagare i samhällslivet."

4. Syfte och mål

Projektet skulle bidra till att alla elever blev mer medvetna om övergripande mål såsom demokrati, jämställdhet och ansvar. Integration skulle ske bland annat genom att fler kontaktytor skapades mellan svenska elever och elever med utländsk bakgrund. Invandrareleverna skulle få hjälp med att "knäcka skolkoden". Forskning har visat att den svenska skolans pedagogik är otydlig för elever som kommer från ett annat och ofta mer auktoritärt skolsystem. (Se till exempel Meta Cederbergs avhandling "Utifrån sett – inifrån upplevt: Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan") Det yttersta syftet skulle vara att ge elever redskap att på olika sätt lyckas allt bättre i skolan och i samhället.

5. Metod

Vi ville inte binda oss vid att göra en kurs så som det var tänkt i den ursprungliga projektansökan, eftersom vi ansåg att medborgarkunskap enligt vår tolkning av begreppet ska genomsyra all undervisning. Vi beslöt att arbeta mycket praktiskt och öppet. Därför skulle vi börja vi med att inventera vad som redan görs i integrationssyfte. Vi skulle intervjua elever och lärare, läsa rapporter, undersöka vad forskningen säger och ta olika kontakter. Utifrån vad som då kom fram skulle vi bestämma vad slutprodukten skulle bli.

6. Beskrivning av arbetet med projektet

6.1 Lärarintervjuer våren 2006 och hösten 2006

Deltagarna i arbetsgruppen tog kontakt med lärargrupper för att inventera om de gjorde något särskilt för att integration skulle äga rum i klassrummet. Samtalen med lärargrupperna skulle också ge vid handen om det fanns behov av kompetensutveckling. Vi intervjuade cirka 50 lärare och en sammanställning är gjord (Bilaga 1). Vi kunde konstatera, dels att inte mycket gjordes i integrationssyfte, dels att fortbildningsbehovet var stort. Lärarna önskade få veta mer om elevernas bakgrund och lära sig om andra kulturer och religioner, de nämnde särskilt islam. Att det var viktiga frågor för lärarna att diskutera förstod vi, eftersom flera sa att redan detta första samtal var som fortbildning. Diskussionerna kom oftast att handla om elever med muslimsk/arabisk/persisk bakgrund.

6.2 Elevintervjuer hösten 2006

Vi intervjuade också elever och minnesanteckningar från dessa intervjuer bifogas (Bilaga 2). Eleverna uttryckte precis vad man också kan läsa i olika forskningsrapporter. Eleverna menade att de inte bedöms utifrån vilka kunskaper de har och de döms för snabbt. De uttryckte att de behöver ”peppas” och de ska ha höga förväntningar på sig. Att ha höga förväntningar på sig är enligt Fredrik Modigh och andra forskare en mycket viktig framgångsfaktor för elever i skolan.

Vi intervjuade endast några få elever. Dessa elever uttryckte emellertid att de helst inte ville behandlas på något särskilt sätt för att de har invandrarbakgrund.

6.3 Kompetensutveckling för skolpersonal

Hösten 2006 inleddes med en studiedag för alla gymnasielärare. Cirka 500 deltog. Föreläsare var Mats Trondman, professor i kultursociologi, som har ägnat sig åt ungdomsforskning. Han betonade hur viktigt det är att vuxna bygger upp ett relationskapital för att få auktoritet hos dagens ungdomar. Att ge ungdomarna utmaningar utan att kränka integriteten är viktigt, och särskilt viktigt är att tänka på vilket förhållningssätt man har gentemot invandrarungdomar, så att de känner sig respekterade för den de är.

I februari och mars 2007 genomfördes två mycket lärorika och uppskattade utbildningsdagar för Mångfaldssatsningens processledare och en kontaktperson från varje grund- och gymnasieskola, cirka 100 personer. Den ena föreläsningen handlade om språkutvecklande arbetssätt, den andra om värdegrund. Föreläsare var Veli Tuomela respektive Kenneth Ritzén. Vid det andra tillfället träffades processledarna och kontaktpersonerna i grupper. Dessa grupper blev senare till nätverk och det nätverk som består av representanter för gymnasieskolan har sedan blivit en länk till skolorna även för arbetsgruppen för Medborgarkunskap.

I mars-april 2007 ordnades en seminarierie om språkutvecklande ämnesundervisning för 30 lärare i samhällsvetenskapliga ämnen. Under oktober månad ordnades en seminarierie på samma tema för 10 lärare i omvårdnadsämnen. Kursledare var Inger Gröning som forskat inom området. Vid båda tillfällena deltog också lärare i svenska som andraspråk och ett resultat av kursen förutom medvetenhet om problematiken blev ett bättre samarbete på skolorna mellan lärare i olika ämnen och lärarna i svenska som andraspråk.

Den 14 juni 2007 genomfördes en studiedag för all gymnasiepersonal med Mattias Gardell, professor på Institutionen för teologi i Uppsala, som föreläsare. Närmare 600 personer deltog. Föreläsningen hade rubriken: Islamofobin – ett hot mot den öppna

demokratiska samhällsordningen. Denna föreläsning motsvarade ett av fortbildningsönskemålen som kom fram i de inledande samtalen med lärarna. Föreläsningen var mycket intressant och givande enligt flera lärare.

Den 14 augusti 2007 genomfördes en studiedag för all gymnasiepersonal med föreläsningar av författaren Jonas Hassen Khemiri och etnologen Oscar Pripp. Cirka 500 personer deltog. Khemiri talade framför allt om språkets betydelse för integration respektive segregation och om hur det känns att inte bli bemött med respekt. Pripp menade att det är negativt för integrationen att man inte ses som svensk även om man har svenskt medborgarskap. Det är etniciteten som avgör om man är ”svensk” eller inte. Han gjorde en jämförelse med USA, där det är mycket tydligare att det är medborgarskapet som räknas. Pripp menade att man måste erkänna den andres perspektiv som likvärdigt och skilja på värdegrund/värderingar och effekten av våra handlingar. Vi talar om allas lika värde, men vem blir rektor och vem blir städare? Båda föreläsningarna gjorde att medvetenheten om vikten av ett interkulturellt synsätt ökade, det vill säga att vara öppen för att det går att se på saker från olika perspektiv och att flera sätt att se saker kan vara möjliga och riktiga.

Den 27 september 2007 ordnades en studiedag för gymnasielärare i Uppsala med valbara program. Några mycket uppskattade inslag på studiedagen hade teman som har anknytning till medborgarkunskapsprojektet, tex forskning om språket hos pojkar med invandrarbakgrund och bedömning av invandrarelevens språkutveckling. Föreläsare var Rickard Jonsson respektive Inger Gröning. Cirka 100 respektive 25 lärare deltog i föreläsningarna.

6.4 Studiebesök i Paris i maj 2007

I maj 2007 gjorde arbetsgruppen en studieresa till Paris. Paris västra förorter drabbades hårt av kravaller för två år sedan. Detta föranledde förändringar i organisationen och innehållet i mottagandet av invandrare i Frankrike. Ett sk mottagande- och integrationskontrakt inrättades 2007, där invandrarens och statens respektive skyldigheter formaliseras. Ett introduktionsprogram infördes vilket inte funnits förut. Programmet innehåller en kort introduktion i franskt samhällsliv och undervisning i franska språket, max 500 timmar. Detta ville vi studera. Besöket underlättades av de kontakter som en i arbetsgruppen har i dessa förorter. Att se skillnaderna i organisationen kring mottagandet var intressant. Tyvärr visade det sig att medborgarkunskap inte var något som ingick i några kursplaner men på en skola vi besökte hade lärarna ofta diskussioner med eleverna om demokrati- och jämställdhetsfrågor. Anteckningar från studiebesöket bifogas (Bilaga 3). Vi lärde oss lite om skillnaderna i invandring mellan Sverige och Frankrike till exempel att många av deras elever inte har språksvårigheten såsom de flesta av våra invandrare har. Vi blev varse lite mer om vad som är unikt i den svenska invandrarsituationen.

6.5 Utarbetande av program mål för IVIK

Under arbetet med projektet upptäckte vi att det var angeläget att utforma särskilda program mål för IVIK (det individuella programmet för nykomna flykting-och invandrarelever). Hittills har målet för IVIK varit att ge grundskolebehörighet framför allt i några kärnämnen, så att eleverna kan söka ett nationellt gymnasieprogram. Vårt förslag till program mål lämnades till Uppdragskontoret i maj 2007, eftersom det måste fattas ett politiskt beslut, om det ska användas. I program målen har vi förutom kunskaper i svenska språket och ämneskunskaper betonat läroplanens värdegrund. Förslaget till program mål bifogas (Bilaga 4).

6.6 Utarbetande av idématerial för lärare

Under våren 2007 började lärarna i arbetsgruppen samla exempel till ett stödmaterial som skulle bli slutprodukten för detta projekt. Stödmaterialiet skulle ge tips om hur man i olika ämnen kan arbeta för en ökad integration i den svenska gymnasieskolan, både inom IVIK och inom de nationella programmen genom att använda medborgarkunskapsrelaterade idéer.

6.7 Utarbetande av underlag för utvecklingssamtal med elever

Vi har också gjort ett förslag till underlag för utvecklingssamtal med elever med utländsk bakgrund (Bilaga 5). I de inledande samtalen med lärare kom det fram, att de inte var medvetna om vilka svårigheter en elev som kommer från ett helt annat skolsystem kan ställas inför. Syftet med detta utvecklingssamtal skulle vara att läraren fick kännedom om elevens bakgrund och skolvanor. Eleven skulle genom samtalet lära känna hur svensk skola fungerar och ett viktigt syfte skulle också vara att få en vuxenkontakt.

6.8 Arbetsgruppens deltagande i kurser och konferenser

I januari 2007 deltog några ur arbetsgruppen tillsammans med Mångfaldssatsningens processledare i en stor konferens som behandlade undervisningen för elever med utländsk bakgrund. Det som framhölls mest på den konferensen var alla lärares ansvar för att arbeta språkutvecklande. Elever med utländsk bakgrund skulle om så var fallet nå en högre måluppfyllelse.

30 maj-1 juni 2007 var två deltagare i arbetsgruppen var med på Tylösandsdagarna. Vi tyckte båda det var många intressanta föreläsningar, men något direkt användbart för vårt projekt presenterades inte.

28 september – 30 september 2007 representerades arbetsgruppen vid Bok- och biblioteksmässan i Göteborg. Framförallt innebar detta en möjlighet att sprida information om vårt projekt utanför Uppsalaregionen. Några intressanta kontakter knöts med andra som arbetar med likartade projekt.

16 november 2007 deltog två medlemmar i arbetsgruppen i en konferens om invandrarundervisning anordnad av Natur och Kultur och Centrum för sfi och svenska som andraspråk. En viktig punkt på konferensen var modersmålets roll och betydelse för elever med utländsk bakgrund.

7. Spridning och påverkan

När det gäller spridning och påverkan utarbetades under våren 2007 en broschyr om projektet på svenska och engelska (Bilaga 6 och 7). Vi gjorde också en affisch med citat från samtalen med lärare och elever (Bilaga 8). Detta material har presenterats på konferenser, bland annat i Tylösand och på Bokmässan i Göteborg. Även på gymnasiepersonalens studiedagar i Uppsala den 14 juni och den 14 augusti 2007 delades broschyren ut. Cirka 500 broschyrer har gått åt, men konferenserna har besökts av många fler.

Studiebesöket i Paris innebar som en bieffekt en spridning och påverkan, eftersom de vi träffade blev mycket intresserade av hur vi arbetar i Sverige med framför allt nyanlända flyktingar och invandrare och flera blev intresserade av att göra studiebesök här.

I oktober 2007 deltog en lärare i arbetsgruppen på Bokmässan i Göteborg för att få ökad kunskap och för att sprida information om vårt projekt.

Under hösten 2007 var lärarna i arbetsgruppen ute i alla gymnasieskolor och informerade om projektet på personalkonferenser. Informationen mottogs mycket positivt och lärare har efteråt tagit kontakt med Kerstin Blom Nordström för att få igång samarbetsprojekt i integrationssyfte med klasser på nationella program och IVIK-klasser. Arbetsgruppen har också träffat nätverket med processledare och gymnasieskolornas kontaktpersoner för Mångfaldssatsningen för att informera om medborgarkunskapsprojektet och diskutera hur man ska samarbeta i fortsättningen.

Arbetsgruppen för Medborgarkunskap deltog i NTG-asyls konferenser den 14 november 2007, *Europeisk medborgarkunskap – för alla? På spaning efter en europeisk värdegrund* och den 22-23 november 2007, *Asyl- och flyktigmottagande i fokus*. Konferenserna besöktes av c:a 100 respektive c:a 200 deltagare. Vi fick ett mycket positivt gensvar på vår presentation. En representant för Myndigheten för skolutveckling ansåg att det var ett mycket intressant projekt, särskilt som alla gymnasieskolor i kommunen involverats. En representant för Länsstyrelsen i Uppsala län tog kontakt för ett eventuellt samarbete i ett skolprojekt.

Häftet med lektionsuppslag för lärarnas arbete med integration ska spridas i första hand i Uppsala, men vi hoppas naturligtvis även få möjlighet att sprida det utanför kommunens gränser. Länsstyrelsen har till exempel visat intresse för spridning i länet. Detta är bland annat en fråga om tid och kostnader.

8. Avvikelser från ursprungsplanen

I projektansökan som Uppdragskontoret lämnat in talades om en kurs i medborgarkunskap. Vi menade att medborgarkunskapstanken är något som ska genomsyra all verksamhet och alla ämnen i gymnasieskolan. Det fanns också ett assimilationstänkande i den ursprungliga ansökan som inte arbetsgruppen kunde acceptera. Medborgarkunskap beskrevs endast som något som invandrare ska lära sig för att bli integrerade i Sverige, medan arbetsgruppen ser medborgarkunskap som en ömsesidig integrationsprocess. Ett antal möten våren 2006 gick åt till att diskutera formuleringar i ansökan, eftersom ingen i gruppen var delaktig i utarbetandet. Det är en viktig erfarenhet – ett projekt måste vara väl förankrat innan en ansökan görs. Detta gjorde att projektplanen ändrades och att tidsplanen inte kunde hållas.

Enligt den ursprungliga planen skulle vi samarbeta med en eller ett par andra kommuner. Vi tog kontakt med flera kommuner, Botkyrka, Eskilstuna och Västerås, men vi fick ingen respons, för de hade andra prioriteringar i sitt arbete med elever med utländsk bakgrund.

Modersmåslärarna skulle ha en framträdande roll i projektet. Vi hade möten med modersmåslärare och fick värdefulla synpunkter framför allt på hur modersmåslärarna ser på IVIK. Vi fick också reda på vad invandrareleverna berättar för sina modersmåslärare om hur de tänker om Sverige och svensk skola. Att modersmåslärarna inte varit direkt inblandade i projektet som det var tänkt från början beror på att medborgarkunskapsprojektet mer kom att rikta sig mot lärare och elever på de nationella programmen än mot IVIK.

Arbetet har i mindre utsträckning än tänkt handlat om IVIK, framför allt beroende på att den lärare i arbetsgruppen som arbetar inom IVIK blev långtidssjukskriven under hösten 2006 och inte kom tillbaka förrän till sommaren 2007. Ingen annan lärare inom IVIK var intresserad av eller hade tid att delta.

En svårighet som vi har brottats med under hela projekttiden har varit att vi hamnat i diskussioner om vad medborgarkunskap och ”specifikt europeiska eller svenska värden” är. Kanske slog vår gymnasiechef huvudet på spiken efter föreläsningen den 14 juni om islamofobi, när han sa: ”Detta är medborgarkunskap, det vill säga att få ökad kunskap om andra kulturer och religioner och att bli medveten om vilka värderingar och fördomar vi själva har och få möjligheter att diskutera och bearbeta dessa.”

I stället för en kurs blev slutprodukten ett material som kan inspirera lärare att arbeta med uppgifter som på olika sätt kan gynna en integrationsprocess. Materialet innehåller exempel på samarbete mellan elever inom IVIK och på de nationella programmen. Det finns också exempel på hur eleverna får utforska hur skolan och samhället fungerar och hur vi kan arbeta i skolan för att åstadkomma inkludering och delaktighet och på så sätt motverka utslagning och marginalisering. Detta material presenteras i en särskild skrift.

9. Resultat – detta kommer att implementeras i ”ordinarie” verksamhet

Den kompetensutveckling om värdegrundsfrågor som har genomförts, dels inom Medborgarkunskapsprojektet dels genom kommunens deltagande i statens mångfaldsatsning, har fört med sig en ökad kunskap och medvetenhet hos personalen, vilket kommer att påverka undervisningen i positiv riktning.

Satsningen på kompetensutveckling inom området språkutvecklande ämnesundervisning tror vi kommer att gynna integration, eftersom sådan undervisning gör att elever med utländsk bakgrund i högre grad får en likvärdig utbildning och lättare når undervisningsmålen.

Materialet med lektionsuppslag innehåller konkreta tips på vad och hur lärare kan göra för att arbeta med integrationsprocessen. Det kommer förhoppningsvis att ha en bestående effekt. Det är ett material som man kan ”ta med sig” direkt in i undervisningen.

Om programmålen för IVIK (Bilaga 4) antas kommer undervisningen i alla ämnen att genomsyras av värdegrundsfrågor på ett tydligare sätt än som nu är fallet.

Informationsmötena ute i gymnasieskolorna har lett till samarbetsprojekt mellan IVIK-elever och elever på nationella program, precis det som vi, när vi startade projektet, tyckte var det allra viktigaste. Om elever med olika ursprung konfronterar sina olika idéer och arbetar med gemensamma uppgifter lär de av varandra och utvecklas till ”goda samhällsmedborgare”. Det menar vi är medborgarkunskap.

10. Fortsatta utvecklingsområden

Några tänkbara utvecklingsområden i framtiden:

- Vidareutveckling av idématerialet för gymnasielärare
- Kompetensutveckling om interkulturell undervisning
- Utökat samarbete med processledarna för Mångfaldsatsningen
- Arbete med att få in föräldrarna i skolan
- Integration på fritiden

Det vi ser som allra viktigast i ett fortsatt arbete är att medborgarkunskap inte utvecklas till att betyda ”assimilation”. I skriften *Europeisk medborgarkunskap – för alla? står:*”

Multikulturalism som länge haft ett brett stöd och varit en vanlig integrationsmodell i Europa ifrågasätts på många håll. Medborgarkunskap har, särskilt i kombination med medborgarskaps- eller integrationstest, i vissa fall närmast kommit att framstå som ett redskap för assimilering och/eller invandringskontroll.” (sid 11) Vi förespråkar en tolkning av begreppet, där den interkulturella dialogen får stor plats. Möten och ett respektfullt åsiktsutbyte mellan människor från olika kulturer anser vi leder till att alla utvecklas till individer med ett demokratiskt och vidsynt sinne. Vi anser också att de elva grundprinciperna för integration stöder detta synsätt.

11. Slutord

”Budskapet till oss nu är att glömma vår religion och vår kultur om vi vill stanna här. Förr talades det om mänskliga rättigheter och medborgarskap. Tonen är en annan nu”, säger en muslimsk kritiker av de nya strömningarna i Europa till Erika Bjerström i hennes bok *Porslinsmålarskan från Limoges*.

Dylika tankar ger ibland en del av våra gymnasieelever uttryck för. Det är vår förhoppning att vårt projekt i någon mån kan bidra till att vi får höra våra gymnasieelever i stället uttrycker att de känner sig inkluderade och att deras kunskaper och erfarenheter värderas.

Birgitta Lindquist

För arbetsgruppen för Medborgarkunskap

12. Referensmaterial:

Axelsson, Monica & Lennartsson-Hokkanen, Ingrid & Sellgren, Mariana (2002): *Den röda tråden*. Utvärdering av Stockholms stads storstadssatsning – målområde språkutveckling och skolresultat, Språkforskningsinstitutet i Rinkeby

Bergman, Pirkko; Sjöqvist, Lena; Bülow, Kerstin; Ljung, Birgitta (2001): *Två flugor i en smäll. Att lära på sitt andraspråk*. Stockholm. Almqvist&Wiksell

Bjerström, Erika (2007): *Porslinsmålarskan från Limoges*. Bokförlaget DN

Cederberg, Meta (2006): *Utifrån sett – inifrån upplevt: Några unga kvinnor som kom till Sverige i tonåren och deras möte med den svenska skolan*. Lunds universitet

Common basic principles for immigrant integration policy in the European Union. 2004

Europeisk medborgarkunskap – för alla?, En skriftserie från NTG-asyl & integration, Nr 6

Gardell, Mattias (2005), *bin Ladin i våra hjärtan*. Leopard förlag

Gruber, Sabine (2007): *Skolan gör skillnad, etnicitet och institutionell praktik*. Linköping

Gröning, Inger (2006): *Språk, interaktion och lärande i mångfaldens skola*. Uppsala

Hassen Khemiri, Jonas (2003), *Ett öga rött*. Norstedts förlag

Hyltenstam, Kenneth & Lindberg, Inger (Red) (2004): *Svenska som andraspråk – i forskning, undervisning och samhälle*. Lund. Studentlitteratur

Jonsson, Rickard (2007): *Blatte betyder kompis, om maskulinitet och språk i en högstadieskola*. Stockholm. Ordfront

Lahdenperä, Pirjo (Red 2005): *Interkulturell pedagogik i teori och praktik*, Studentlitteratur

Lorentz, Hans & Bergstedt, Bosse (Red 2007): *Interkulturella perspektiv*, Studentlitteratur

Modigh, Fredrik (2004): *Vid sidan av eller mitt i? – om undervisningen för sent anlända elever i grund- och gymnasieskolan*, Myndigheten för skolutveckling Dnr 2004:282

Myndigheten för skolutveckling (2007): *Nationell strategi för utbildning av nyanlända barn och ungdomar* Dnr 2006:487

Pripp, Oscar och Ramberg, Ingrid (Red) (2002): *Fittja, världen och vardagen*. Mångkulturellt centrum

Runfors, Ann (2003): *Mångfald, motsägelser och marginaliseringar*. En studie av hur invandrarskap formas i skolan. Bokförlaget Prisma

Skolverket (2007): *Förslag till mål och riktlinjer för nyanlända elever*. Dnr 2006:2145

Stigendal, Mikael (2004) *Framgångsalternativ. Mötet i skolan mellan utanförskap och innanförskap*. Studentlitteratur

Trondman, Mats (2004): *Kloka möten*. Studentlitteratur

Uppsala kommun UVB (2006): *Barn och ungdomar med utländsk bakgrund i Uppsala kommun, Riktlinjer, åtgärder och kompetensutveckling*

Utbildningsdepartementet: Lpf 94, *Läroplan för de frivilliga skolformerna*

Sammanställning av lärarintervjuer hösten 2006 Uppsala kommun beträffande integration svenska elever och elever med invandrabakgrund

Bakgrund

Under hösten 2006 genomfördes i Uppsala kommun nio gruppintervjuer med lärare från sju olika gymnasieskolor i Uppsala. Intervjudeltagare kom från Bolandsskolan, Celsiusskolan, Fyrissskolan, Linnéskolan, Lundellska skolan, Rosendalsgymnasiet och Uvengymnasiet.

Intervjugruppernas sammansättning var olika. Dels intervjuades ämnesgrupper: en i gymnastik, en i kemi-biologi, en i matematik-fysik, två i samhällsorienterande ämnen, dels intervjuades tre programarbetslagsgrupper: en NV-grupp (naturvetenskapligt program) och två SP-grupper (samhällsvetenskapligt program). Utöver detta intervjuades de lärare i kommunen som tidigare (år 2005) ingått i kommunens Citizenship-projekt och senare under 2005 deltagit på den citizenship-konferens i Desenzano, Italien som arrangerades av en lärarhögskola i Lille med hjälp av Comeniuspengar.

Syftet med intervjuerna var att utröna om och på vilket sätt lärare arbetar för integration i klassrummet mellan svenska elever och elever med invandrabakgrund. Ett delmål var att finna goda exempel att sprida i ett senare skede av vårt projekt. Lärarna tillfrågades också om elever hade särskilda svårigheter och om läraren anpassade sin undervisning efter invandrarelevernas skiftande förutsättningar.

1. Arbetar du på något sätt för integration mellan invandrar elever och svenska elever?

På första frågan svarade många lärare spontant nej. Många lärare kommenterade dock att de borde göra det. Frågan tycktes utlösa en viss mängd av ”detta borde man göra”.

Bland ja-svaren kan urskiljas tre typer av svar:

Ett vanligt ja-svar är att man blandar grupperna vid grupparbeten. Men som någon lärare påpekade gjordes inte detta i specifikt syfte att åstadkomma integration, utan integrationsmomentet var snarare en följd av viljan att blanda elever över huvudtaget.

Ett annat förekommande svar är att man framhäver allas lika värde oberoende av etnicitet.

En tredje svarstyp är att i undervisningen lyfta fram andra kulturernas bidrag till den europeiska och svenska kulturen och vetenskapen. Särskilt vanligt är att ge referenser till arabiska och persiska bidrag. Till exempel framhävs i kemin att al-ord (alkemi, algebra, alkohol etc) har sitt ursprung i arabiskan. En svensklärare lät eleverna läsa arabisk diktning på svenska varvid en arabisktalande elev fick läsa dikten på arabiska. Persernas bidrag till metallurgin framhövdes också i kemin och i religionskunskapen visade religionsläraren på kristna drag som har sitt ursprung i den zoroastriska religionen (Iran).

Dessa kulturer ses med andra ord (medvetet eller omedvetet) som särskilt viktiga att integrera / stödja. Ett svar på rådande syn i Sverige på kulturer från västra Asien?

Andra referenser var till Afrika och Grekland.

På en direkt fråga till en av grupperna om man försökte integrera eleverna i klassrummet så svarade man att det inte var nödvändigt på NV – programmet. Där hade man inte upplevt problem i detta avseende. På SP-programmen var ”integrations”-problemen mer uttalade. På yrkesprogrammen på denna skola fanns inte problemet direkt i klassrummet då det där i regel bara finns svenska elever.

2. Förbereder du dina lektioner på något särskilt sätt, när du har invandrarelever i klassen? / Påverkar det dina lektioner på något sätt, när du har invandrarelever i klassrummet?

Här svarade många grupper nej. Några grupper kommenterade detta med att fråga om det inte nästan alltid finns invandrarelever i klasserna.

Ett svar som återkom mer än en gång var att elevernas språkliga förmåga och kunskapsnivå påverkade undervisningen. Det tog längre tid att gå igenom och förklara svåra ord etc. Några lärare förberedde sina lektioner genom att gå igenom texten i syfte att finna svåra ord och att hitta synonymer.

I Idrott och hälsa tog det tid att prata om ombyte, dusch och hygien. I biologin var det viktigt att förklara ord som är självklara för svenska elever såsom abborre, hage etc. I kemin och matematiken menade flera lärare att de ämnesspecifika orden var nya för alla och därmed lika svåra för alla. I historia och samhällskunskap gav flera lärare uttryck för en viss försiktighet i beskrivningen av aktuella konflikter till exempel Palestina/Israel-konflikten. I religionskunskapen var lärarna likaledes försiktigare med sina beskrivningar av islam.

3. Hur klarar sig invandrareleverna i ditt ämne/din klass? / Vad tycker du att en invandrarelev behöver för att kunna klara svensk skola på ett bra sätt?

I flera av intervjuerna vände man sig emot att man klumpat ihop elever med olika bakgrund till ”invandrarelever”. Olika elever klarar sig olika bra menade man. Det beror på den enskilda elevens bakgrund. Trots det menade några grupper att denna grupp elever klarade sig ”oftast bra” eller ”förvånansvärt bra”. Ett programarbetslag menade att invandrarelever underpresterar i förhållande till sin förmåga beroende på bristande språkkunskaper. En intervjugrupp (ma-fy) menade att de klarade sig sämre än svenska elever generellt men bättre än svenska elever från skogen/landet.

Hur man klarar sig är beroende av kunskaper i svenska språket, i engelska och i förförståelse även uttryckt som ”kulturkunskap” eller att man knäckt den svenska skolkoden.

En svensk kod som kan vara svår att knäcka är vad som krävs för Vg- och Mvg-betyg. Eleven kan vara oerhört ambitiös på G-nivå men förstår inte vilka färdigheter som krävs för högre betyg, till exempel analys.

Störst betydelse lades vid förståelsen av det svenska språket.

Engelskan är ett särskilt problem för en del invandrarelever. Många invandrarelever har inte läst engelska som andra språk i sitt hemland och tittar inte på engelsktalande film. När man använder sig av engelskspråkigt material blir det ett särskilt problem för dessa elever.

Ett ämne där eleverna tycks klara sig bra eller till och med bättre än svenska elever är Idrott och Hälsa.

En grupp diskuterade att invandrarelever tycker att det är besvärligt att svenska elever inte visar respekt för sina lärare.

4. Tycker du att det vore intressant om en undersökning gjordes om hur invandrarelever upplever sin situation i skolan?

”Ja”, svarade i princip alla grupper.

5. Har du behov av fortbildning för att bättra kunna möta invandrarelevernas behov?

”Ja!” svarade nästan samtliga deltagande lärare. Detta får betraktas som ett av de mycket positiva resultaten av intervjuerien.

Följande fortbildningsområden kan skönjas:

Kunskaper kring själva invandringen:

Vill veta mer om invandringens orsaker, konflikter etc., likaså vad som händer med invandrarelever (utan medföljande föräldrar) på lov, stora helger. Hur bor de? Hur fixar de det? Vad har de gått igenom hemma respektive under asylén? Vad har asylprocessen inneburit för dem? Har de på olika sätt blivit traumatiserade?

Kunskaper kring förevarande lands kultur och skolsystem:

Exempel på hur man förhåller sig till islam (en del är troende, en del har flytt religiöst förtryck). Synen på undervisning i andra länder (till exempel elev-lärrollen). Mer kunskaper om de stora invandrargrupperna i Sverige.

Kunskaper kring tidigare skolinsatser:

Vi vill veta vad de har gjort tidigare. Vi vill veta vad de har lärt sig på IVIK. Vi behöver veta vad de inte kan! Vi behöver bättre överlämnande.

Metoder, förhållningssätt och kunskap kring hur man integrerar och möter invandrarelever:

Exempel på hur man kan anpassa undervisningen och hur man tillvaratar deras erfarenheter i klassrummet. Få tid att utveckla kunskaper kring ”invandrarelevens” informationssökning, kritisk granskning, internetanvändning och datakunskap. (Idéer finns).

Individuell kunskap behövs och inte generell:

En intressant och viktig avvikande mening var att en grupp tyckte att man inte behövde mer generell kunskap om invandrare och invandring utan att man behövde veta mer om den enskilda invandrade eleven. Vi behöver bättre överlämning från tidigare skolform om det finns krigstrauman eller dylikt. Kanske kunde detta kompletteras med att läraren/mentorn satte sig ned och pratade med eleven om hans/hennes behov och förutsättningar? Skulle inte detta kunna ge den specifika kunskap som respektive lärare behöver? Om detta är önskvärt hur skapar vi då tidsutrymmet?

Slutsatser/reflektioner

En iakttagelse som jag gjort vid genomförandet och sammanställandet av dessa intervjuer är hur ofta diskussionerna har kommit att handla om elever med muslimsk/arabisk/persisk bakgrund. Begreppet invandring tycks vara mycket nära associerat till just denna invandrargrupp.

En annan iakttagelse är att medborgarkunskap inte har diskuterats.

Måns Wikstad

Minnesanteckningar elevintervjuer med elever som läser arabiska som modersmål den 18/12 2006

Närvarande: Mohammad 3,5 år i Sverige, Ali 4 år i Sverige, Asmaa (deltog endast en kort stund), Marwa 8 år i Sverige och Hiyam född i Sverige

Mohammad bor i Björklinge. Där umgås han bara med svenskar. Problem med fiendlighet på grund av hans bakgrund har förekommit.

Ali bor i Gottsunda. Där umgås han med ungdomar med svensk respektive invandrarbakgrund.

Marwa har tidigare gått på Heidenstamskolan. Hon umgås både med svenskar och ungdomar med invandrarbakgrund.

Hiyam bor i centrala Uppsala och umgås med både svenska och invandrade ungdomar.

1. Gör dina lärare något för att öka kontakten mellan svenska elever och invandrarelever?

I samhällskunskapen är det ofta en fördel med flera etniciteter. Till exempel när man läser internationella frågor ser läraren det som en fördel. I matematik, kemi och fysik görs det inte. Lärarna bör vara försiktiga. Att framhäva nationalitet kan leda till något negativt. (Hiyam)

I grupparbeten är nationaliteterna blandade. Jag tänker egentligen inte så mycket på om man är svensk eller inte. (Ali)

Det skall inte vara så stor grej vilken nationalitet man är. (Det vill säga man skall inte blanda med flit. Man umgås ändå svenskar – invandrare emellan). (Hiyam) Detta instämde alla i. Alla hade svenska vänner.

Följdfråga – kan ni berätta om konkreta saker som görs som ni tycker är bra som skapar kontakt svenskar invandrarelever emellan?

Ali berättar ett exempel från ämnet textkommunikation på Lundellska där eleven fick vara reporter och fråga invandrarelev eller annan (svensk?) – hur det är i Sverige. Ali tog fram det som ett positivt exempel på hur man kan lära känna varandra mellan olika grupper.

Mohammad tyckte att kulturdagen på Celsius var bra.

På IB-programmet på Katedral har man den internationella dagen. Det var dock tveksamt om den ledde till ökad kontakt mellan invandrarelever och svenska elever.

Eleverna diskuterade till sist varför man inte hade en svensk kulturdag. Det vore jättekul.

2. Tar dina lärare hänsyn till att det finns invandrarelever i klassen, när de undervisar? - Språk är svårt för vissa! Behövs bättre förklaringar. På IB-programmet på Katedralskolan förstår inte alla invandrarelever engelskan. De får svensk text istället. (Hiyam)

Sedan blev det ett samtal om vilka ämnen som var svåra.

- I historia/SO är det många svåra ord, berättelser och krig. Biologin innehåller också många svåra ord. Matte och fysik är lätt att följa med i (om man förstår matte-fysik i sig vill säga). Kemi är svårare. Till exempel namn på ämnen är svårt.

En negativ "hänsyn" lyftes fram av Ali. Ali uppfattade att hans svensklärare dömde honom direkt och ville att han skulle gå direkt till svenska som andraspråk. Läraren på gymnasiet frågade honom hur länge han hade bott här. Utifrån hans svar fick han sedan svenska som andraspråk. Ali hade önskat att han hade fått mer av en chans. Läraren dömde snabbt. En annan av de intervjuade berättade att hans svensklärare på gymnasiet ville veta betyget från årskurs 9. Detta skulle avgöra placeringen i svenska som andraspråk eller svenska. De intervjuade eleverna menade samfällt att de i sin nya klass och nya miljö borde få en ny chans.

Oavsett om placeringen för dessa var riktig eller ej var det tydligt att eleven inte uppfattade att den hade skett utifrån hans/hennes kunskaper utan att de snabbt blev dömda på andra grunder än att de hade fått visa vad de kunde.

Svenska som andraspråk hade också en negativ klang för en av de intervjuade, svenska som andraspråk är för dem som *inte* kan svenska tillräckligt bra.

Av samtalet att döma förstod jag att de intervjuade eleverna inte tyckte att svenska som andraspråk gav dem tillräcklig grund för att klara sig senare i livet.

Jag frågade också om inte IVIK (Individuellt program för nyanlända invandrare och flyktingar) gav goda språkkunskaper.

- Nej! Man pratar bara sitt eget språk på Ivik. Det är ett problem.

3. Hur klarar sig invandrarelever i skolan?

- Bra för dem som är duktiga. Dåligt för dem som inte pluggar.

4. Vad behöver förändras i skolan/utanför skolan för att det skall bli bättre för invandrarelever?

- Det är ganska bra nu!

- Orättvisa betyg! Några lärare får dock ett speciellt intryck av en och dömer snabbt. Jag måste visa upp mig extra för att ändra intrycket. (Kan även drabba svenska elever).

- Lärare X i årskurs 9 bestämde sig snabbt för att man inte skulle klara engelskan. Då blir engelskan svår.

- Skolan borde vara lite strängare.

5. Vad tycker du att en invandrarelev behöver för att kunna klara svensk skola på ett bra sätt?

- Invandrareleven behöver lära sig bra svenska. (Alla i gruppen instämmer.)

- Eleven behöver lära sig mer innan den börjar i svensk klass men inte bara svenska utan även engelska! (Eleverna konstaterade att de hade olika mycket engelskkunskaper med sig beroende på när de hade börjat läsa engelska i ursprungslandet.)

Eleverna konstaterade också att de tyckte att svensk skola skiljer sig från ursprungslandets skola. – Här är det mycket lättare (att lära sig). Här väntar läraren på att man förstår. Där (i hemlandet) *skall* man bara förstå! Där får man stryk om man inte förstår.

6. Har du förslag på vad lärarna skulle kunna göra för att invandrareleverna ska klara sig bättre?

- Döm utifrån vad de kan!

- Peppa!! Peppa!!
- Uppmana att försöka lite till! Om man får någon som stödjer/pushar så går det bättre!
- Säg åt eleven att kämpa!

7. Hur bidrar invandrareleverna med sina kunskaper och erfarenheter? Får ni berätta om det land ni kommer ifrån, hur det var i skolan eller andra erfarenheter?

Här diskuterade eleverna om det var önskvärt. Att göra det sistnämnda i frågan förstärker bara upplevelsen och intrycket av att man är *invandrarelev*. Jag uppfattade genomgående i intervjun att de som talade mest (dvs flickorna) inte ville särskiljas som invandrarelever och behöva berätta om sitt hemland etc. De ville bli behandlade som en elev utan särskild hänsyn till bakgrund. Tjejerna hade ju också varit lång tid i Sverige. En var till och med född här och uppfattade sig nog mest som svensk.

8. Hur upplever du din situation i skolan?

- Bra!

(Frågan kändes överflödigt på så sätt att detta skulle särskilja sig på något sätt just som invandrarelev.)

9. Anser du att du har andra värderingar än svenska ungdomar? Om vilka saker tycker i så fall olika?

- Vad skulle det vara?
- Familjerelationerna är olika. Slakten är jätteviktig för mig. Jag har en stor släkt. Vi håller ihop. (Marwa)
- Invandrare är mer öppna. En del svenskar är öppna.
- Man kan aldrig bli helt svensk.

Hur tycker ni att frågorna var?

- Det var bra frågor!

Några övergripande slutsatser

Utifrån hur de svarade uppfattade jag inte att de själva tyckte att de svar de gav egentligen skilde sig från hur svenska elever skulle ha svarat. Inte heller att de svårigheter eller problem de hade var annorlunda än de svårigheter svenska elever skulle kunna ha. Under intervjun kändes det som om jag la ett invandraperspektiv på dem som de själva inte nämnvärt identifierade sig med. Utifrån intervjun känns beteckningen "ungdomar med invandrarbakgrund" bättre än beteckningen "invandrarungdomar".

Återkommande under intervjun var att eleverna kände sig dömda utan att de själva tyckte att de blivit rättvist bedömda (eller blivit informerade så att de kunde förstå att de blivit rättvist bedömda).

Eleverna ville hellre läsa svenska än svenska som andraspråk.

Eleverna uppfattade att en invandrarelev behöver lära sig mycket svenska, engelska och behöver peppas.

Intervjun och sammanställningen gjord av Måns Wikstad

2007-05-16

Anteckningar från studiebesök i Paris 9-12 maj 2007

Att vi valde Paris för våra studiebesök berodde på att en i arbetsgruppen har kontakt med människor som bor i de förorter som för två år sedan drabbades av kravaller, bilbränder, stöldraider mm.

Förorterna ligger i nordvästra "Storparis". De är präglade av att det nästan bara bor invandrare här, vi såg endast några få fransmän på gatorna, de flesta balkonger i flerfamiljshusen har parabolantennor mm.

I Les Mureaux som var en av de förorter som var värst drabbade av brottslighet av olika slag har man nu rivit en hel del av höghusen och byggt nytt, man har anlagt fina blomsterrabatter, man har lockat dit företag genom att ge kraftiga hyressubventioner och man har startat olika program för att på olika sätt "ta hand om" de immigranter som kommer. Vi fick ett intryck av att livet i förorten förflöt lugnt och stilla. Man kan naturligtvis undra vart oroselementen har tagit vägen.

Sammanfattning:

Den viktigaste lärdomen vi fick var att man inte kan lämna invandrare och flyktingar i sticket. Man måste ha ett program för mottagning, utbildning och inträde på arbetsmarknaden.

När det gäller att organisera undervisningen för ungdomar har vi kanske inte så mycket att lära av hur det ser ut i Frankrike. Med förvåning såg vi att ungdomar som kommer till Frankrike med goda kunskaper i franska sätts på skolbänken för att deras franska inte "duger". De flesta som kommer till Frankrike är familjeanknytningar och en överväldigande majoritet kommer från de gamla franska kolonierna. Det var hela tiden en stark tonvikt på det franska språket, medborgarkunskap talade man inte mycket om mer än att praktiskt lära sig hur man reder sig i det franska samhället. Ungdomar och vuxna som inte har så mycket utbildning med sig när de kommer får en (!) halvdags utbildning som innehåller: grundläggande rättigheter, franska institutioner, grundläggande principer och värden i det franska samhället som demokrati, jämställdhet och sekularism.

Först för ett år sedan inrättades något som liknar vårt IVIK. Innan dess brydde man sig bara om barn och ungdomar i grundskoleålder, eftersom gymnasieskolan är frivillig.

Ett område, där Frankrike verkar ha kommit längre än vi, är att kommunerna har inrättat något som kallas Missions locales, för ungdomar 16-20 år. I dessa Missions locales samarbetar människor som representerar arbetsförmedling, sociala institutioner, psykologer, fritidsassistenter mfl omkring ungdomar som är svårplacerade eller som har problem av olika slag. I Sverige verkar sådant samarbete vara mycket svårt att få tillstånd.

En annan sak är att det finns anställda assistenter med elevernas modersmål som tar ansvar för kontakter med elevernas familj och som också hjälper eleverna med studierna. Detta verkar vara en motsvarighet till det vi hade när staten styrde vår skola, då modersmållärarna hade tid i sina tjänster för socialt arbete.

Studiebesök på CPF – Centre de Promotion par la Formation i Chanteloup les Vignes

2005 inrättades 10 CPF i departementet, de riktar sig främst till lågutbildade. De som får utbildning där har signerat ett "mottagningskontrakt". De studerande är från 16 år. Skolan vi besökte har fn 20 ungdomar i åldern 16-25 år och 6 vuxna kvinnor. Det är vanligt att kvinnorna pratar franska men är analfabeter. Det CPF som skolan hör till har ansvar för 84 ungdomar, en del av dessa är fransmän med olika typer av problem, främst sociala. Undervisningen består av intensivstudier i franska språket, praktisk orientering i samhället och för vissa studerande yrkespraktik. Målet är tillräckliga kunskaper i franska för att kunna få ett arbete. I undantagsfall leder kursen till vidare studier.

Intagningen sker kontinuerligt och studierna kan variera från en vecka till två år (max 600 timmar/år).

Studierna avslutas med ett test.

Skolan har en anställd psykolog som också är biträdande rektor.

Skolans pedagogiska idé är att först och främst öka självförtroendet, därefter kan man satsa på språkutvecklingen.

Trots att ledningen anser att muslimerna "ställer till problem", har de inget samarbete med imamer eller invandrarföreningar – det är inte deras uppdrag. Elever som inte kan följa undervisningen hänvisas till Mission locale.

Skolan driver en restaurang, som sköts av en restauranglärare och elever som efter avslutad praktik får ett intyg som ger dem rätt till att söka arbete i kök.

Vi deltog i en lektion där några elever hade förberett föredrag. Lärarna hade slagit ihop sina grupper, så det var 13 elever i klassrummet. De representerade Elfenbenskusten, Mauretanium, Marocko, Algeriet, Mali, Kongo och Thailand. Det var god stämning mellan eleverna och mellan elever och lärare. Några elever uttryckte bitterhet över att deras franska inte duger i Frankrike, de tyckte det var förspild tid att gå på kurs. Några hade haft arbete i hemlandet, men dessa yrkeskunskaper var heller inget värda.

Några direktiv om att frågor om demokrati, jämställdhet, solidaritet mm ska ingå i undervisningen finns inte, men lärarna på skolan har kommit överens om att det är viktigt att sådana ämnen tas upp i undervisningen. De utgår ofta från tidningsartiklar som berör dessa ämnen.

Studiebesök på CIO (Centre d'information et d'orientation) i Les Mureaux

CIO är ett informations-och vägledningscentrum för invandrade barn och ungdomar i skolåldern. Alla nya familjer tas emot här, eleverna testas och får information om skolsystemet i Frankrike. De har bara mottagande i september, alltså ingen kontinuerlig intagning, så elever som kommer vid annan tidpunkt kan få vänta upp till ett år, innan de kan börja skolan.

De flesta kommer från Mali, Senegal och Marocko. Många är socialt belastade. Området vi besökte har 30% arbetslöshet.

Elever som är under 16 år och går i grundskolan sätts ofta en klass under sin åldersgrupp och får extra hjälp med franskan. Elever som är över 16 år går ett år i CLA, classe de langue étrangère, en motsvarighet till vårt IVIK. Kursen avslutas med ett test. Elever som inte klarar testet, hänvisas till någon yrkesutbildning.

För elever som är tvåspråkiga (franska + ett språk till) och som har god utbildning från hemlandet finns särskilda internationella skolor.

Andra kontakter

Vi hade ett inplanerat besök på ett högstadium, men våra kurdiska kontakter hade inte riktigt kläm på hur den franska byråkratin fungerar, så när vi träffade en mycket stram biträdande rektor på torsdagskvällen för att fråga om vi fick komma dit nästa dag på eftermiddagen, var han ytterst förvånad att vi inte gått den officiella vägen och börjat med Utbildningsministeriet. Han skulle i alla fall fråga sin rektor (som egentligen inte heller fick bestämma om att ta emot besök) och höra av sig på fredag förmiddag, men han ringde inte. Eftersom vi befann oss i Les Mureaux, där de stora kravallerna förekom för två år sedan, kan det naturligtvis vara extra känsligt.

På CIO fick vi namn på två lärare på två olika skolor som undervisar i CLA. Vi ringde, men den ena läraren var ledig på fredagar och den andra skulle höra av sig, när hon slutat sina lektioner men hon hörde inte av sig. Vi kommer att försöka ta kontakt mail-ledes med dessa personer. Det hade varit mycket intressant att titta närmare på hur ett franskt IVIK fungerar.

Birgitta Lindquist
För arbetsgruppen Medborgarkunskap

IVIK – Förslag till program mål

Syfte

IVIK är ett kompletteringsprogram för invandrare inom det individuella programmets ram. IVIK syftar till att ge nyanlända /sent anlända ungdomar de kunskaper som behövs för att klara vidare studier på ett nationellt program, i ett kommande yrkesliv och förmågan att delta aktivt som medborgare i det svenska samhället. Eleverna inom IVIK är en mångskiftande grupp, där skolbakgrund och individuella mål och förutsättningar ser mycket olika ut från elev till elev. Därmed har programmet två huvudsyften – **dels** ett kunskapsförmedlande uppdrag för att förbereda eleverna att nå sina individuella målsättningar med framtida studier och yrkesinriktning, **dels** uppdraget att hos eleverna stärka förståelsen av det svenska samhällets normer, koder och demokratiska värderingar.

Övergripande mål

Utbildningen inom IVIK kräver en flexibel pedagogisk verksamhet med beredskap för individuell anpassning till elevernas mål och behov. Individuella utvecklingsplaner ska tas fram genom förstärkt studie- och yrkesvägledning, och senare utgöra grund för övergång till nationella programstudier.

För att ge eleverna möjlighet till vidare studier på ett nationellt program är det språkstärkande arbetet ett övergripande mål, och ämneslärare som verkar inom IVIK har som uppdrag att inom ramen för ämnesundervisningen stärka de språkliga kompetenser som krävs för en lyckad studiegång och svenskt arbetsliv. Utöver det gemensamma ansvaret att verka för en utveckling av svenska språket hos eleverna, ska medborgarkunskap vara ett ytterligare övergripande mål för utbildningen inom IVIK.

Med medborgarkunskap som övergripande mål avses:

- Skolans demokratiska värdegrund så som läroplanen formulerar den (Lpo, Lpf 94)
- Rättigheter, skyldigheter och möjligheter i det lilla (skolan) och det stora samhället
- Mötet mellan den svenska elevens och invandrarelevens historia, kultur och samhällssystem
- Elevinflytande och dialog mellan elev och elev, elev och skola
- Tematiskt ämnesövergripande arbete för helhetssyn och förförståelse
- Arbetssätt som är särskilt utvalda för att stärka ovanstående målområden(se vidare idématerial för lärare)

IVIK förbereder eleverna för vidare studier på gymnasieskolans nationella program. Inom IVIK ka eleverna också förberedas för att klara gymnasieskolans arbetssätt och kompetenser. Studieteknik, informationssökning och –bearbetning, självständighet, ansvar över planering och målsättning för studietiden är några viktiga kompetenser. Kunskapsmässigt behöver eleverna inte bara ha grundkunskaper i ämnena utan bör också förberedas för ett djupare, bredare och mer analytiskt kunskapsarbete i ämnena och över ämnesgränserna. Kommunikativa färdigheter – såsom reflektion, utredande och analytiska förmågor, samt förmågan att möta andras åsikter och värderingar, är viktiga i kunskapsarbetet.

Nyckelkompetenser från de nationella programmens krav, relevanta för IVIK:

- Förstå strukturer, mekanismer och konflikter i samhället
- Se och analysera samband, formulera problem och föreslå lösningar
- Tolka, förstå och förklara
- Vetenskapligt förhållningssätt – omprövning, omtolkning
- Historiskt, internationellt perspektiv
- Delaktighet i kulturarvet, förståelse av nutiden, handlingsberedskap inför framtiden
- Tvärvetenskapligt perspektiv
- Samarbeta, uttrycka sig i tal och skrift
- Språk och text intar en särskild ställning i utbildningen
- Reflektera, kommunicera, lära
- Deltagande i ett internationaliserat samhälls- och arbetsliv genom engelskkunskaper
- Informationssökning, hantering av olika källor

Ulrika Lundquist

Samtalsunderlag

Detta är ett samtalsunderlag för ett första utvecklingssamtal mellan klassföreståndare/mentor och en elev med utländsk bakgrund. Ett första syfte med samtalet är att skapa en bättre kännedom hos läraren om elevens bakgrund och skolvanor och en möjlighet för läraren att förklara hur svensk skola fungerar. Ett andra syfte är att skapa en första kontakt mellan lärare och invandrareleven så att en positiv integrering i svensk skola och samhälle kan påbörjas.

Personpresentation:

Namn: _____

Kön: _____

Ålder: _____

Ursprungsland: _____

Språk: _____

Skolgång före ankomst till gymnasieskolan: Svensk grundskola, IVIK, utländsk grundskola/gymnasieskola? Hur många år?

Innehåll:

I mitt hemland läste jag följande ämnen:

☐ modersmål _____	☐ matematik	☐ geografi
☐ engelska	☐ kemi	☐ historia
☐ annat språk _____	☐ fysik	☐ samhällskunskap
☐ annat språk _____	☐ biologi	☐ religionsstudier _____
☐ bild		
☐ musik/sång	☐ hantverksämne _____	☐ annat: _____
☐ dans	☐ idrott	☐ annat: _____
☐ teater	☐ annat: _____	☐ annat: _____

Arbetsätt:

I mitt hemland redovisade vi på följande vis:

- Jag har deltagit i ett grupparbete.
- Jag har gjort en muntlig presentation/föredrag inför helklass.
- Jag har skrivit rapport/upsats.
- Jag har haft skriftliga prov.
- Jag har haft muntliga prov.
- Jag har fått göra en utställning/plansch

Skolan i övrigt:

Hur var undervisningen?

Betyget i mitt hemland avgörs av

- ett examensprov i slutet av läsåret / kursen
- fortlöpande prov som sammanställts till betyg
- andra typer av redovisningar

Kommentar:

Jag är van

- att arbeta under eget ansvar
- att arbeta med elevinflytande
- att arbeta med jämställdhet

Största skillnaderna mellan svensk och mitt f d hemlands skola är:

Största likheterna mellan svensk och mitt f d hemlands skola är:

Detta tycker jag är bra med svensk skola:

Detta skulle jag vilja förändra / förbättra i den svenska skolan:

Övrigt

Delprojekt inom NTG-asyl 2006-2007

Vad behöver elever med utländsk bakgrund kunna för en bättre integration i den svenska skolan och i det svenska samhället?

Vad behöver skolpersonal kunna och hur bör de arbeta för en bättre integration i den svenska gymnasieskolan?

Slutprodukten är tänkt att bli ett stödmaterial för undervisning i medborgarkunskap med förslag på innehåll och arbetsmetoder.

Arbetsgruppen för projekt Medborgarkunskap:

Birgitta Lindquist, rektor och projektledare, birgitta.lindquist@uppsala.se
Ulrika Lundquist, lärare och genuspedagog, ulrika.lundquist@uppsala.se
Måns Wikstad, lärare, mans.wikstad@fyrisskolan.uppsala.se
Süleyman Anter, skolledare, suleyman.anter@uppsala.se

Vad är medborgarkunskap?

Medborgarkunskap är värden såsom mänskliga rättigheter, demokrati, jämställdhet och lagar. Grundprincipen för lärande i aktivt medborgarskap är ömsesidighet och dialog mellan majoritetskultur och minoritetskultur.

Alla elever oavsett bakgrund behöver få verktyg och kunskap att acceptera, förstå och identifiera sig med de värden som vårt samhälle bygger på. Dessa värden ska inte bara vara kunskapsmål för undervisningen utan de ska också präglade det praktiska arbetet i klassrummet.

Varför projekt om medborgarkunskap?

Projektet Medborgarkunskap bygger på ett tidigare projekt "Knäcka koden" inom IVIK (Individuellt program för flyktingar och invandrare i åldern 16 – 20 år) i Uppsala kommun.

Medborgarkunskapen är ett vidare projekt än "Knäcka koden" och riktar sig både till elever inom IVIK och de nationella programmen. Gällande läroplans värdegrund utgör basen.

Projektet ska skapa förutsättningar för en integration i den mångkulturella skolan och det mångkulturella samhället. Det innebär bland annat att arbeta för en ökad kontakt mellan svenskfödda elever och elever med utländsk bakgrund.

Vilket innehåll har medborgarkunskap i ett skolsammanhang?

EU:s policydokument betonar skolans avgörande roll för integration i samhället. Centralt innehåll i medborgarkunskapen bör utifrån detta sökas kring:

- Rättigheter, skyldigheter och möjligheter i det lilla (skolan) och det stora (samhället)
- Mötet mellan den svenska elevens och invandrarelevens historia, kultur och samhällssystem
- En allmänbildning kring det specifikt svenska (öppna och dolda koder, system och förhållningssätt)
- Arbetssätt som aktivt tillämpar ovanstående områden

Vilket är målet med projektet?

Målet för projektet är att öka medvetenheten och kunskaperna om "interkulturalitet" hos skolpersonal och elever och att skapa modeller för hur ett arbete som gynnar integrationen kan se ut. Eleverna ska få utveckla sin kompetens som gör det möjligt för dem att aktivt delta i det svenska samhället.

Vad har gjorts hittills i projektet?

En kartläggning har gjorts av vad som redan görs i gymnasieskolan i integrationssyfte. Genom samtal med grupper av lärare och elever har vi kunnat konstatera att det är mycket lite som görs på ett medvetet sätt. Vi har också kartlagt lärarnas behov av kompetensutveckling. De efterfrågar samstämmigt mer information och kunskap om elevernas skolbakgrund, kunskaper om islam och om andra kulturer samt även kunskap om arbetsmetoder för att bättre tillmötesgå elevernas behov.

För närvarande finns inga program mål för IVIK. Därför ingår i projektet också utarbetande av sådana mål där medborgarkunskapen utgör en väsentlig del. Tonvikten i program målen ligger givetvis på språket.

Projektet har en europeisk dimension. Eleverna ska inte bara leva och verka i Uppsala och Sverige utan även i Europa där europeiska värden formulerade i EU:s integrationspolicy utgör en viktig del. Därför är en studieresa till Paris inplanerad i syfte att göra en jämförelse hur man arbetar med medborgarkunskap i ett annat europeiskt land.

Insamling av idéer till ett stödmaterial för lärare pågår kontinuerligt.

Kompetensutveckling för ökad kunskap och medvetenhet hos skolans personal bedrivs t. ex. om attityder och förhållningssätt, språkutvecklande arbetssätt, islam mm

A development project within NTG-Asyl 2006 -2007

What do learners from other ethnical backgrounds need to know for a better integration in the Swedish school-system and the Swedish society?

What do the school personnel need to know and how should they work towards a better integration in the Swedish upper secondary school?

The end product is meant to be a support material for Civic education, with suggested contents and methods.

The working group of Project Knowledge of Civic education

Birgitta Lindquist, rektor och projektledare, birgitta.lindquist@uppsala.se

Ulrika Lundquist, lärare och genuspedagog, ulrika.lundquist@uppsala.se

Måns Wikstad, lärare, mans.wikstad@fyrisskolan.uppsala.se

Süleyman Anter, skollärdare, suleyman.anter@uppsala.se

What is Civic education?

Civic education includes values such as human rights, democracy, gender and equality, laws and regulations. The ground principle for Civic education is mutuality and dialogue between the cultural majority and the minority. All learners despite background need to get tools and knowledge to be able to accept, understand as well as identify with the values constituting our society. These values should not just be an educational goal but also a shared experience through classroom practice.

Why a project about Civic education?

The project of Civic education is based on an earlier project called "Knäcka koden" within IVIK (Individual Programme for Refugees and Immigrants from age 16-20) in Uppsala Community.

The project of Civic education is wider in its scope than "Knäcka koden", and aims towards both learners within IVIK and the second language learners at the national upper secondary educational programmes. The present national curriculum is the base. The project shall support the prerequisite for integration in a multicultural school and a multicultural society. That includes working towards improved interaction between ethnical Swedes and learners with immigrant background.

What is Civic education?

Civic education includes values such as human rights, democracy, gender and equality, laws and regulations. The ground principle for Civic education is mutuality and dialogue between the cultural majority and the minority. All learners despite background need to get tools and knowledge to be able to accept, understand as well as identify with the values constituting our society. These values should not just be an educational goal but also a shared experience through classroom practice.

Why a project about Civic education?

The project of Civic education is based on an earlier project called “Knäcka koden” within IVIK (Individual Programme for Refugees and Immigrants from age 16-20) in Uppsala Community. The project of Civic education is wider in its scope than “Knäcka koden”, and aims towards both learners within IVIK and the second language learners at the national upper secondary educational programmes. The present national curriculum is the base. The project shall support the prerequisite for integration in a multicultural school and a multicultural society. That includes working towards improved interaction between ethnical Swedes and learners with immigrant background.

Medborgarkunskap

2006-2007

Vad behöver vi för att arbeta för en ökad integration i skolan?

Citat från samtal med elever

"Några lärare får ett speciellt intryck av en och dömer snabbt. Jag måste visa upp mig extra för att ändra intrycket"

"Det är ganska bra nu"

"Man kan aldrig bli helt svensk"

Citat från samtal med lärare

"Detta samtal har varit som fortbildning. Vi behöver vara mer lyhörda och öppna upp för att underlätta för invandrarelever att ställa frågor."

"Vi lärare måste vara tydliga med vad vi förväntar oss av elevernas arbete"

"Hur tillvaratar vi invandrarelevens erfarenheter i klassrummet?"

Hur ska vi förmedla läroplanens värdegrund?

Citat från samtal med elever

"Om vi har olika värderingar – vad skulle det vara?"

"Familjerelationerna är olika. Släkten är jätteviktig för mig. Jag har en stor släkt. Vi håller ihop!"

"Invandrare är mer öppna. En del svenskar är öppna."

Från samtal med lärare

"En svensk elev lever i en kultur, en invandrarelev i tre: den svenska, den i hemlandet och den i den egna lilla gruppen i Sverige"

"Frågor vi modersmållärare får från våra elever handlar ofta om hur svenska familjer lever"

Vilka verktyg behöver eleverna för att kunna delta aktivt både i skolan och i samhället?

Citat från samtal med elever

"Uppmana att försöka lite till! Om man får någon som pushar går det bättre"

"Skolan borde vara lite strängare."

"Peppa! Peppa!"

Från samtal med lärare

"Eleverna behöver få hjälp med att förstå vad som menas med t ex projekt pm och eget ansvar för lärandet. Vi tar ofta för givet att de vet, men i hemländerna har de aldrig arbetat så."

"Vi behöver veta mer om elevernas bakgrund."